

Т. І. ЗАХАРІНА

**СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ
ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Монографія

ЮРІНКОМ ІНТЕР
Київ–2025

УДК 378.014.5:364.4-057.36](477)(02)
3-38

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»
(Протокол №1 від 29 серпня 2024 року)*

Рецензенти:

Сейко Н. А. — доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир);

Чернуха Н. М. — доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ);

Петков С. В. — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах) факультету соціальних та поведінкових наук Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

Захаріна Т. І.

3-38 Соціальна реінтеграція ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 460 с.

ISBN 978-966-667-874-7

У монографії викладено теоретичні аспекти дослідження проблеми соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти. Розглянуто сутнісні й змістовні характеристики реінтеграційного середовища закладу вищої освіти, сучасні практики соціальної реінтеграції ветеранів, на прями соціальної роботи з реінтеграції ветеранів російсько-української війни. Запропоновано концептуальні засади організації процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти, технології та методи організації процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.

Видання стане в пригоді соціальним працівникам, військовим офіцерам соціального супроводу, юристам, науково-педагогічним працівникам, курсантам, здобувачам вищої освіти, які навчаються на спеціальностях 081 «Право», 231 «Соціальна робота» та 053 «Психологія». Результати монографічного дослідження можуть бути використані у процесі підготовки соціальних працівників під час розробки освітніх програм, навчальних планів, створення підручників, навчальних і методичних посібників, для розширення предметного змісту, організації форм та методів соціальної роботи з ветеранами російсько-української війни; у процесі здійснення соціального обслуговування ветеранів державними та громадськими інституціями.

УДК 378.014.5:364.4-057.36](477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-874-7

© Захаріна Т. І., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
§ 1.1. Соціальна реінтеграція особистості у науковому дискурсі.....	10
§ 1.2. Зміст і структура соціальної інтегрованості ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.....	41
§ 1.3. Сутнісні й змістовні характеристики реінтеграційного середовища закладу вищої освіти.....	53
Розділ 2. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	
§ 2.1. Міждисциплінарний аспект дослідження проблеми соціальної реінтеграції ветеранів.....	74
§ 2.2. Напрями соціальної роботи з реінтеграції ветеранів російсько-української війни.....	93
§ 2.3. Особливості особистісної реінтеграції ветеранів російсько-української війни в соціально-інституційному просторі суспільства.....	105
Розділ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
§ 3.1. Методологічні засади соціальної реінтеграції ветеранів у закладах вищої освіти.....	118
§ 3.2. Концепція організації процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.....	147
§ 3.3. Структурно-функціональна модель соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.....	170
§ 3.4. Технології і методи організації процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.....	188
§ 3.5. Реалізація структурно-функціональної моделі соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни.....	209
ПІСЛЯМОВА.....	239
ЛІТЕРАТУРА.....	245
ДОДАТКИ.....	305

ПЕРЕДМОВА

Російсько-українська війна як чинник безпекових загроз для життя людини та соціальної нестабільності породила глибокі ціннісні зміни в усіх сферах життєдіяльності різних соціальних груп населення, зокрема ветеранів гібридної, а згодом — повномасштабної війни. Це, своєю чергою, спричинило в них загострення проблем, пов'язаних із сенсом життя, окресленням свого місця в світі та призначенням у соціумі. Отримані в ході бойових дій стреси, психологічні травми, посттравматичні розлади впливають на всі сфери життя ветеранів і знаходять своє відображення в їхній поведінці. З цих міркувань актуалізується потреба в необхідності вироблення нових концептуальних підходів та практичних механізмів вирішення проблеми соціальної реінтеграції ветеранів, результатом чого має стати комплекс позитивних змін в їхній життєдіяльності.

Реінтеграція ветеранів російсько-української війни як динамічної соціальної групи, що кількісно зростає і якісно змінюється в ході бойових дій, зумовлює нагальну потребу у висококваліфікованих фахівцях соціальної роботи, чия діяльність має спрямовуватися начасне виявлення й діагностику соціальних проблем ветеранів, а також їхній оптимальний соціальний супровід та фасилітацію.

На особливу увагу заслуговує створення реінтеграційного середовища в закладах вищої освіти, що зумовлено не лише загальними процесами соціальної реінтеграції ветеранів, але і концептуальними трансформаціями сфери соціальної роботи в кризових умовах російської агресії в Україні.

Законодавчою основою соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни є: положення ряду міжнародних документів (Програма роззброєння, демобілізації та реінтеграції (РДР) (1989); Комплексні стандарти щодо роззброєння, демобілізації та реінтеграції (КСРДР) Організації Об'єднаних Націй (ООН) (2006), Рекомендації ЮНЕСКО по навчанню протягом усього життя (2016) та ін.); законів України («Про Збройні сили України» (1992), «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» (1998), «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни» (2004), «Про основи національної безпеки України» (2018), «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (2021) та ін.).

Методологічним підґрунтям розробки проблеми соціальної реінтеграції виступає онтологія та гносеологія, що своїм пріоритетним напрямом досліджень визначає досвід повсякденного світу (А. Богачов, О. Карагодіна, М. Кузь, П. Лісовський, Т. Семігіна, І. Тітов); положення системного (Г. Батесон, Л. Берталанфі, О. Кустовська, Л. Міщик, В. Садовнік, Л. Сердюк, О. Ступак, В. Харченко), андрагогічного (С. Архипова, О. Дубасенюк, О. Косигіна, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко та інші), особистісно-орієнтованого (І. Бех, О. Вишневський, О. Дубасенюк, С. Івах, О. Кононенко, В. Кузьменко), соціокультурного (Х. Абельс, Н. Ашиток, Є. Борінштейн, С. Котловий, Л. Мартіросян, П. Сорокін, А. Щюц), екосистемного (Л. Баркер, О. Веклич, М. Ільїна, М. Сіпорін, Р. Хартман, Ю. Шпильова), середовищного (М. Братко, В. Желанова, Г. Полякова, С. Совгіра, І. Сидорук, М. Річмонд) наукових підходів.

Сучасний науковий дискурс активізує дослідження широкого кола вітчизняних науковців щодо різних аспектів соціальної та соціально-педагогічної діяльності з військовослужбовцями (В. Багрій, О. Блінов, О. Бойко, Ю. Бриндікова, В. Воробйова, С. Ветлінський, Н. Гусак, О. Дзьобаня, К. Кравченко, О. Кудренко, О. Логвінова, М. Ляпа, І. Леганьков, Т. Мартинюк, Я. Мацегора, Н. Олексюк, В. Пашинський, В. Петренко, І. Приходько, О. Рассказова, В. Савицький, О. Тімченко, І. Трубавіна, Л. Тютюнник, І. Сусяцький, В. Осьодло, Л. Цибулько, Ю. Широбоков та ін.). Соціологічний аналіз процесів соціальної реінтеграції розглядають Т. Марценюк, А. Квіт, О. Харченко, О. Мраморнова, Л. Берездецька; психологічні аспекти проблеми представлені в працях українських дослідників: Я. Мацегори (проблема психологічного супроводу військовослужбовців); О. Блінова, А. Мельника (психологічна реабілітація ветеранів в умовах курортно-санаторного лікування), А. Булан, В. Вилко (вплив бойового стресу на особистість та особливості надання першої психологічної допомоги при виявленні стресового стану та ПТСР у ветеранів); О. Ковальчук (адаптація пораненого військового до подальшого життя через призму впливу смисложиттєвих феноменів); А. Львовичіної (психологічні особливості ветеранів з «синдромом воїна АТО»); В. Стасюка, В. Мозгового (психологічна допомога військовим у бойовий та післябойовий період).

Важливе значення для реалізації завдань дослідження мають праці зарубіжних науковців, які вивчають ризики та виклики переходу ветерана від військового до цивільного життя (Дж. Ахерн, Н. Барр,

Л. Буркхарт, Р. Вільямс, М. Вортен, А. Іванс, К. Кастро, С. Кінтзле, А. Колінсон, Дж. Корлетто, С. Ланкастер, С. Липман, Г. Маїко, Ф. Марковіц, Дж. Мастерс, І. Озер, Р. Муус, М. Сміт, Г. Тру, Н. Хоган, Дж. Хокі).

Незважаючи на наявність різнопланового наукового доробку, який стосується в основному теоретичного та практичного аспекту соціальної роботи з ветеранами, їх соціальний захист та соціальне обслуговування через систему надання соціальних послуг у державних інституціях, проблема соціальної реінтеграції ветеранів у закладах вищої освіти досі не була прямим предметом наукового пошуку. Потребує обґрунтування методологія та концепція соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти. Недостатньо вивчені структурно-функціональні аспекти соціальної роботи з ветеранами в процесі їх соціальної реінтеграції, проблеми моделювання процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни, підготовки здобувачів вищої освіти до роботи з ветеранами в реінтеграційному середовищі, питання створення та функціонування реінтеграційного освітнього середовища університету.

На теперішній час актуалізуються *суперечності* між:

➤ суспільним запитом на вирішення проблеми соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни та недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад цієї проблеми;

➤ розробкою у вітчизняній науці окремих аспектів роботи з ветеранами і відсутністю їх системного, методологічного і теоретичного обґрунтування в контексті соціальної реінтеграції у ЗВО;

➤ потребою в суспільстві висококваліфікованих фахівців соціальної роботи з відповідними спеціалізаціями й відсутністю в освітньо-професійній програмі підготовки фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота» освітніх компонент, які б забезпечували формування загальних і спеціальних компетентностей соціального працівника з розвитку соціальної інтегрованості ветеранів війни;

➤ значними можливостями закладів вищої освіти як платформи реінтеграції ветеранів російсько-української війни і недостатньою мірою теоретичного обґрунтування і практичної реалізації такої соціально-педагогічної технології.

Отже, в умовах сьогоденних викликів існує потреба в обґрунтуванні теоретичних і практичних засад соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти.

Саме цьому завданню присвячене монографічне дослідження, зміст якого розкрито у трьох розділах. У *першому розділі* «Теоретичні аспекти дослідження проблеми соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти» представлені результати теоретичного аналізу проблеми соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти; уточнено сутність понять: «ветерани російсько-української війни», «соціальна реінтеграція ветеранів російсько-української війни», «соціальна інтегрованість ветеранів російсько-української війни»; визначено структуру соціальної інтегрованості ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти; схарактеризовано зміст та структуру реінтеграційного середовища закладу вищої освіти. У *другому розділі* — «Сучасні практики соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни» — визначено основні соціальні проблеми й супутні тенденції, викликані наслідками російсько-української війни; визначено структуру соціальної реінтеграції ветеранів; розкрито напрями соціальної роботи з реінтеграції ветеранів російсько-української війни з урахуванням особистісної специфіки реінтеграції ветеранів у соціально-інституційному просторі. У *третьому розділі* — «Концептуальні засади організації процесу соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти» — обґрунтовано методологічні основи та концепцію соціальної реінтеграції ветеранів у ЗВО; обґрунтовано й розроблено структурно-функціональну модель соціальної реінтеграції ветеранів у ЗВО, соціально-педагогічні умови її успішної реалізації.

У монографії представлені результати дисертаційного дослідження, яке було проведено з метою вивчення проблеми соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у ЗВО.